

نەهەو

Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring

مندال له
ناو خيزاني
فره زماندا

ناميلكه‌ي زانياري
Kurdisk (sorani)

نهم ناميلکه زانباريه تاووتويي ده ۱۰۰- پرسيار دهکات، که زورجار دايک و باوک دهیخه نه پروو سه بارهت به گه شه کردنی فره زمانیه لای مندال. ههروهها ناميلکه که ناراسته ی فه زمانیه رانی باخچه ی مندالان و قوتابخانه و بنکه تهنرووستيه کانش کراوه، وه ده کریت وهک ده ستپیکتیک بؤ گفتوگو کردن له گه ل دايک و باوکاندا به کاربه نریت سه بارهت به گه شه کردنی فره زمانیه لای مندال.

ناميلکه ی زانباريه که له سه ر بناغه ی ناميلکه یه کی سويدی به ناوی دوو زمان یاخوود چهند زمانیک - ناموزگاری بؤ خيزانانی فره زمانه دارپژراوه، که له لایه ن په يمانگه ی ليکولینه وه ی زمان له رینکه بی Rinkeby کاری له سه ر کراوه (<http://modersmal.skolverket.se/>) و نه مه ی به رده ست چاییکي ده ستکاری کراوی کاره کی نه وانه. ناميلکه که گونجیتراوه له گه ل بارودؤخی مندالانی فره زمان له باخچه ی مندالان و قوتابخانه کانی نوزویژ.

ده رباره ی فره زمانه یی

زوربه ی زوری کومه لگاگانی جیهان فره زمانن. زانینی چهند زمانیک توانایه کی به نرخه ههم بؤ هه ر تاکه مروفتیک و ههم بؤ کومه لگه ش. زمان په یوه ندييه کی تووندی به وشه گه لی وهک ناسنامه، به سؤسیال کردن و کولتوریه وه هه یه. هه ربؤیه به به شیکي گرنک له زیانی مندال و گه وره داده نریت.

جووتزمانی هتیده لایه نی باش و پوزه تیقی هه یه، که به جوریک گه لیک له و خيزانانه ی که دوو زمان یان زیاتر به کاردینن، بیر له وه ناکه نه وه که پشتگوئی بخهن. گه شه کردنی فره زمانیه لای مندالان به هیزتر ده بیت گه ر باخچه ی مندالان و قوتابخانه و کومه لگه به چاویکی پوزه تیقانه پرواننه فره زمانیه.

خيزانانی فره زمانه جوراوجورن

خيزان ده شیت به چهند شیزویک خاوه نی جووت - یاخوود فره زمانه یی بن.

- په کتیک له دايک و باوکه که یان هه ر دووکیان زمانیکي دايکی دیکه یان هه بیت وهک له نوزویژي.
- دايک و باوکه که زمانی دايکیان جیاواز بیت، و منداله که له ماله وه هه ر له سه رتاوه گوئیستی دوو یان چهند زمانیک ده بیت.
- په کتیک له دايک و باوکه که یان هه ر دووکیان له ولاتیکي تر گه وره بووبن که به کارهیتانی زمانی ماله وه و قوتابخانه جیاواز بوون، وانا له ماله وه به زمانیک قسه یان کردووه و له ده روه به زمانیکي تر.

ههروهها گه لیک خيزان جگه له دايک و باوک له باپیره و داپیره و خزم و که سوکاری دیکه پیک هاتوون، که رولیکي چالاک و به رچاویان هه یه له زیانی رۇژانه ی منداله که و پیدانی بواریکی فراوان بؤ گوئی لیوون و به کارهیتانی چهندین زمان.

2 نەگەر دایک و باوک له مالهوه زمانی دایک به کاربێنن ئایا مندال فیری نهرویجی ده بێت؟

مندال نەگەر زمانی دایکی به هیز بێت، ئەوا ئاسانتر زمانی دووهەم فیر ده بێت. زمانی دایک و زمانی دووهەم وهک دوو پشتگیری کهری په کتر ده چن به رێوه. بۆ موهونه گەر مندالیک وشه یهکی وهک "برسی" به کوردی زانی ئەوا ئاسانتر فیری هه مان وشه ده بێت به زمانی نۆرویزی که پێی دهوتریت «sulten».

سه رجه م دایکان و باوکان خواز یارن که منداله کانیا ن له قوتابخانه سه رکه وتووبن. هه ربۆیه زۆر به یان هیوادارن که منداله کانیا ن به زوویی فیری نۆرویزی بن. به لأم ئەمه به و مانایه نایه ت که دایک و باوک ئیتر واز له به کارهێنانی زمانی دایک بێنن. دایک و باوک ده توانن هاریکاری منداله کانیا ن بکه ن به وهی که بواریکی فراوانیا ن بۆ بره خستین بۆ به کارهێنان و فیربوونی زمانی نۆرویزی. ئاسایترین رینگه بۆ گه یشتن به مه له باخچهی مندالان و له ناو که رهک یا ن له گه ل هاورێ و ناسیاوانی دایک و باوک دێته کایه وه.

1 ئایا مندال ده توانیت له یهک کاتدا فیری چه ند زمانیک بێت؟

مندال ده توانیت له یهک کاتدا فیری چه ند زمانیک بێت. له به شیکی گه وهی جیهاندا شتیکی ئاساییه، که مندال له ته مه تیکی بچووکه وه فیری چه ند زمانیک بن. جا بۆ ئەوهی که مندال به ئاستیکی پیویست گه شه به فره زمانیه که ی بدات، ده بێت ماله وه، باخچهی مندالان و قوتابخانه چالاکانه هاریکاری منداله که بکه ن. زۆر گرنگه که گه وه کانی ده وره بهری منداله که پشتگیر و هانده ربن بۆ گه شه کردنی فره زمانیی منداله که.

ئه گه ر خێزانی که مینه کان زمانی دایکی خۆیا ن بهاریژن، ئەوا سانتر ده توانن په یوه ندی به خزم و هاورێکانیا نه وه بکه ن که له ولاتانی دیکه ده ژین. مندالانی ئەو جوړه خێزانا نه گه ر زمانی دایک و باوکیان بزائن، ئەوا بواریکی زیاتریان بۆ ده ره خستیت بۆ ئەوهی میراتی کولتوری دایک و باوکیان بهاریژن. ئەمه ناسنامه و هاوبه سه تگی منداله که به تینتر ده کات.

4 ئايا چى روودهدات گهر مندال زمانه كان تىكه ل بكات؟

شتىكى زور ئاساييه كاتىك كه مندالنى فرەزمان وشەى زمانه جياوازه كان له هەمان پسته دا تىكه ل بگەن. هۆكارى ئەمە ئەوه په كه هيشتا منداله كه فير نه بووه زمانه جياوازه كان له يەكتر جيا بگانه وه. ههروهها ده شيت كه منداله كه گهر پيويستى پى بوو، ئەوا وشه له زمانى دووههم "قەرز" بكات. بەم پىنگه په منداله كه دهيه ويت سوود له سەرجهم تواناي زمانيه كانى وه بگریت.

ههروهها شتىكى ئاساييه گهر مندال وشه كانى ئەو زمانه نى كه ده يانزائيت، له كاتى قسه كردنياندا له گه ل كه سانى ترى فرەزماندا تىكه ل بكات. چونكه بەمه ده يانه ويت سوود له بواری وشه گۆرکى بگەن له نتيوان ئەو زمانه ندا ئەمەش به مه به ستى دەربريني هەست و ويستە كانيان ياخوود به مه به ستى دروستكردنى هاوبه شيبه كه له گه ل ئەو كه سانه دا كه هەمان زمانى يەكتر دەزانن ئەو كارە دەكەن. ئەو كه سانه ي كه تەنها يەك زمان دەزانن پويان زەحمەتە له وه تيبگەن ياخوود قەبوولى جيگۆرکى و ئالوگۆرى نتيوان زمانه كان بگەن. ليكۆلپينه وه كان دەر يانخستوه كه توانيني به باشى ئالوگۆرکردن له نتيوان زمانه كان، پيويستى به لپهاتووى و به ئاگايى له زماندا ههيه. وه ههروهها ئەمە ديارده يه كى ئاسايى و وه زيفيشيه له گفتوگۆ كردنى جووت زمانه ييدا.

له بهر ئەوه ي كه زمانى جياواز له زەمینه ي جياجيدا به كاردە هئنين، بۆيه شتىكى ئاساييه كه مندالى فرەزمان بواری و مه ودايه كى فراوانتر و باشتريان له زمانى كندا له بهر دەستدا يتت وه ك له زمانى كى تردا. بۆ نمونه مندال هه رچه نده زمانى نۆروژيش باشتتر برائيت ده يترتت كه هه و ل دەدات دەر باره ي ئەو شتانه ي كه له باخچه ي مندالان روويان داوه و تايه ته به خيزانه كه يان به زمانى داىك بيانگيرنه وه. مندال كاتىك كه له گه ل خزم و كه سوكارى به تەمەندا گفتوگۆ ده كات هه و ل دەدات به زمانى داىك بدويت، به لأم كاتىك له گه ل هاوړئ و خوشك و براكانيدا گفتوگۆ ده كات ئەوا ئالوگور به زمانه كان ده كات.

3 ئەگەر زمانى داىكى داىك و باوك جياواز يتت، ئايا ده يتت داىك و باوكه كه به كامه زمان له گه ل منداله كانيان قسه بگەن؟

له ناو ئەو خيزاناندا كه داىك و باوك زمانى داىكيان جياوازه، ئەوا باشتتر وايه كه هه ر يەك له داىك و باوكه كه به زمانى خۆى له گه ل منداله كه دا قسه بكات. به لأم له و كاتانه دا كه خيزان پىنگه وه كۆ ده بنه وه، ئەوا دەرگرت به و زمانى پىنگه وه قسه بگەن كه هه ست ده كەن زياتر سروشتيه: بۆ نمونه به يەك كىك له زمانه داىكيه كان ياخوود به زمانى نۆروژى يان زمانىك كه هاوبه ش يتت له نتيوانياندا. گرنگ ئەوه يه كه داىك و باوك به و زمانه له گه ل منداله كانياندا قسه بگەن كه خويان باشتتر دەرزانن. ههروهها له نتيوان ئەو خيزاناندا كه يەك كىك له داىك و باوكه كان نۆروژى يتت و يەك كىكى تريان زمانىكى داىكى ترى هه يتت، ئەوا بۆ منداله كه وا باشه، كه هه ر يەك له و داىك و باوكه به زمانى بنه رته ي خويان له گه ل منداله كه دا قسه بگەن. له و چۆره خيزاناندا زۆربه ي كات زمانى نۆروژى زال ده يتت. ئەگەر داىك و باوكه كه حەز بگەن كه منداله كه يان بيته خاوه نى چەند زمانىك ئەوا گرنگه كه پشتگيرى منداله كه بكرتت بۆ كه شه كردنى هه ردوو زمانه كه.

6 هتوانریت چی بکریٹ بۆ ئەوێ پشنگیری گەشەکردنی زمانی دایکی مندال بکریٹ؟

مندالانی کورد لە کوردستان و مندالانی نۆروژی له نۆروژی زمانی دایک له پێی گەلیک باری جیا جیا و له پیهوهندی له گەل خەلکی جۆراوجۆردا فیر دەبن، بۆ ئههونه له ناو خێزاندان، له گەل خزم و کەسوکار و هاوڕێیان، له باخچهی مندالان، له قوتابخانه، له دوکان و فرۆشگاکان، له دهرهوه له کۆلان و له ناو پاسدا، به درێزایی رۆژ مندال باری بۆ ههڵدهکهوێت بۆ ئەوێ زمانی دایک بیستیت و به کاری بهیئت. گەلیک له مندالانی کەمینەکان له نۆروژی باریکی کهم و دياریکراویان ههیه بۆ گهشه پیکردنی زمانی دایکیان. زۆریه زۆریان تهنها له مالهوه باریان بۆ دهرخست که گوێیان له زمانی دایک بیت و به کاری بهیئن. ئەههش قورسایهکی زۆر دهخاته سهراشی دایک و باوک و قوتابخانه، که دهیئت و پێویسته گهشهکردنی زمانی دایک چالاک بکهن. لێرسراو و گهورهکانی دهویری مندال دهیئت بوار بۆ مندال برهخستین بۆ ئەوێ به زۆرتین رێژه به زمانی دایک قسه بکهن، چ له ناو خێزاندان یان له دهرهوهی خێزان.

گەلیک شارهوانی باخچهی مندالانی کراوهیان ههیه که باریان پهخساندوه بۆ ئەوێ دایک و باوک له گەل مندالەکانیان له باخچه ئاماده بن. لهوێ دهتوانن دایک و باوکی دیکه و مندالەکانیان له کاتی یاریکردن و چالاکیه سۆسیالیهکانی تردا بهیئن. له کتێبخانهکانی هندیک له شارهوانیهکان باری خوێندنهوهی چیرۆک و حیکایهت به زمانی جۆراوجۆر فهراههم دهکهن. ههروهها کتێبخانهکان کتیبی تابهت به مندالان و گهناجان و کتیبی گۆلێنگرتن به چهندین زمان به قهرز دهبهخشن. دهتوانیت له شارهوانیهکتهت پرسیار بکهیت دهبارهێ ئەوێ که چ بهزنامه و باریکی پهخستندراویان ههیه بۆ ئەمه. جگه لهمه دایک و باوک، باخچهی مندالان و قوتابخانه دهتوانن سوود له کتێبخانهی فرهزمانیهی سههر به کتێبخانهی دهیکمانسکه له ئۆسلۆ وهربگرن. *Det flerspråklige bibliotek ved Deichmanske bibliotek i Oslo* (www.dfb.deichman.no). لهوێ کتیبی مندالان و گهورهسالانی به زمانی جۆراوجۆر دهست دهکهوێت. کتێبخانهی شارهوانی و ناوچهکان دهتوانن هاریکاریت بکهن بۆ ئەوێ له پێی ئەوانهوه کتیب لهو کتێبخانهیهی ئۆسلۆوه بۆ بخوازن. له سایتی ئینتهرنێتی www.morsmal.no به زمانی جۆراوجۆر کتیب و کتیبی گوێ لێگرتن و ههروهها گۆرانی و شیعهر و حهکایهت دهیئرتنهوه.

5 باشه دهیئت چی بکهین ئەگەر له کاتی قسه کردندا مندال ههر به زمانی نۆروژی وهلامی دایهوه؟

دیاردیهکی نامۆ نییه که مندالانی جووت زمانه له هندیک ماوهدا زیاتر به نۆروژی قسه بکهن، ههرچهنده دایک و باوک ههول دهدهن پینداگیری بکهن و به زمانی دایک قسه بکهن له گەلایندا. له کاتی قسه کردندا له گەل مندالەکانیاندا دایک و باوک دهتوانن یارمهتی مندالەکانیان بدهن پهوهی که ئەگەر مندالەکانیان به نۆروژی قسهیان کرد یان پرسیارێکیان کرد، ئەوا دهیئت دایک و باوکهکه به زمانی دایک وهلامیان بدهنهوه. پهوهندی گرتن و له پهکتر تیگهیشتن له گەل مندالدا گرنگترین شته، به چاوپۆشین لهوهی که کامه زمانه بهکاردههێنرێت. به پلهی پهکهم ئەوه گرنگه که گوێ له مندال بگیریٹ و بزانیٹ که مندالەکه چی دهوێت وهک لهوهی بهوهوه سهرقال بین که ئایا مندالەکه چ زمانی که ههڵدهبژیرێت بۆ قسه کردنهکە. ئەمه پهیهسته بهوهی که دان بهخۆدا گرتوو بین. بێگومان کاتی دهوێت که مندال له ژینگهیهکدا فیری زمانی دایک بیت که زمانی نۆروژی بالادست و زۆرجار پایهیهکی بهرزتری ههیه وهک له زمانی دایک.

بۆ ئەوێ مندال بیهتته کهسیکی فرهزمانان ئەوا زۆر گرنگه، که دایک و باوک بهردهوام بن له قسهکردن به زمانی دایک له گەل مندالەکانیاندا. شتیکی باشه گەر مندال له گهههکهکهیدا یان ئەو ناوچهیهی تایدا دهزی مندال یان کهسانی گهورهسالی تری لێ بیت که ههمان زمانی دایکی مندالەکه بزائن، ئەمهش بۆ ئەوێ زمانهکه له دهرهوهی خێزانهکەش بهکاربهیئرت. ههرچهنده مندال نهتوانیت چالاکانه به زمانی زگماکی دایک و باوکی قسه بکات، ئەوا گەلیک چار زۆر زیاتر تیدهگهن وهک لهوهی که بتوانن بدوین. ئەمه دهتوانیت بناغهیهکی پتهو بنیادبنیت بۆ ئەوێ له داهاتوودا بتوانن چالاکانه زمانهکه بهکار بهیئن.

7 دەتوانریت چى بکرىت بۇ ئەۋەي پىشتىگىرىي گەشەکردى زىمانى نۇرۋىژى مىندال بکرىت؟

چۈن بۇ باخچە مىندال دەستپىكىنى چاكا بۇ گەشە پىكرىدى زىمانى نۇرۋىژى لاي مىندالنى فرە زىمان. ھەرۋەھا زۇر گىرنگە كە باخچە مىندال، بىنكە تەندروستى، قوتابخانە و دايك باوكان پىنكەۋە ھاوكارىيەكى چاك بىكەن. باخچە مىندال و قوتابخانە بەرپىسارىتپىيەكى مەزىيان دەكەۋىتە سەر شان بۇ گەشە پىدنى زىمانى نۇرۋىژى مىندال، بەلام پۇلى دايك و باوكىش گىرنگىيەكى زۇرى ھەيە لە گەشە پىكرىدى زىمانى نۇرۋىژى لاي مىندال. دايك و باوكان دەتوانن بۇ مۇۋونە پالپىشت و تەۋاوكەرى كارەكانى باخچە مىندال و قوتابخانە بىن لە بوارى زىمان فېربووندا، ھەرچەندە گەر دايك و باوكەكە خۇشيان بە باشى زىمانى نۇرۋىژى نەزاند.

بۇ مىندالنى تەمەن پىش قۇناغى قوتابخانە دەشىت باخچە مىندال بوارى باش و جۇراوجۇر بۇ گەشەکردى زىمان فېربوون دابىن بىكات. ۋە كاتىك كە مىندال گەرە بوو و چوۋە قوتابخانە، ئەۋا دەشىت SFO يان چالاكىيەكانى قوتابخانە و ئارەزوۋەكانى كاتى پاش قوتابخانە ۋەك تۇپى پى، كۇرس، دانس و ھەلپەركى، قوتابخانە كۆلتورىي و ھاۋشۋەكانى شوئىتىكى پىنكەيشتىنى باش بىن بۇ گەشەکردى زىمان و لايەنى سۇسىيال و تىكەلۇبووون. دايك و باوك دەتوانن ھانى مىندالەكانيان بدەن بۇ بەشدارىكرىدن لەۋ چالاكىيانەدا.

باخچە مىندال بەرپىسارىتى گەشە پىكرىدى زىمانى مىندال دەكەۋىتە سەرشان ئەمەش بە ھاوكارى دايك و باوكەكان. باخچە مىندال لە رىگەي پلانى چوارچىۋەدەرپۇزراۋى تاييەت بە ناۋەرۇك و ئەركەكانى باخچە مىندالنى *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver* ئەركى سەرشانىتى كە "پىشتىگىرى مىندال بىكات لە بەكارھىتئانى زىمانى دايكى و لە ھەمان كاتدا تۋانكانى مىندالەكە لە فېربوونى زىمانى نۇرۋىژىدا بەھىز بىكات" (ۋەزەرەتى زانىيارى ۲۰۱۱:۳۵). دايك و باوك دەتوانن لەگەل مامۇستاي باخچە مىندالدا گىفتۇگۇ و پراۋىژ بىكەن دەرپارەي ئەۋەي كە مىندالەكە چ جۇرە پىتۋىستىيەكى ھەيە بۇ چالاكردى زىمانەكە، بۇ مۇۋونە كە نايام مىندالەكە پىتۋىستى بەۋەيە كە يارىدەدەرىكى جۋوتزىمانەي *Tospråkligassistent* ھەبىت ياخوود بەرنامەي دىكەي پەرۋەردەي زىمانى لە باخچەكە بۇ فەراھەم بىكەن.

8 نايام دەبىت ھۇي چى بىت كە مىندالەكە لە باخچە مىندالنى قىسە نەكات؟

ئەۋ مىندالەنى زىمانىكى نوي فېر دەبن، بە شىۋازى جۇراوجۇر پەنا دەبەنە بەر بەكارھىتئانى ئەۋ زىمانە. ھەندىكى مىندال دەست بەجى دەست دەكەن بە بەكارھىتئانى ۋشە و رىستە بە زىمانە نۆيەكە، لە كاتىكدا ھەندىكى مىندالنى دىكە پىتۋىستيان بە ماۋەي زىيارە ھەيە، ھەندىكى جار دەگاتە چەندىن مانگ، تا دەگەنە ئەۋەي بە زىمانە تازەكە تەعبىر لە خۇيان بىكەن. كاتىك مىندالنىك دەچىتە باخچە مىندالنى، كە تايىدا زىمانى دايك بەكارناھىتئىت باروۋىخىكى زەھمەت بۇ مىندالەكە دوست دەكات. ھەر بۇيە لەم ماۋەيەدا مامەلەكردىكى نىزىك و دىنبايىانە بە تاييەتى لەلەيەن كارگوزار و گەرەكانى ناۋ باخچەۋە زۇر گىرنگە. ھەرچەندە كە مىندال نەتۋىتت بە نۇرۋىژى لەگەل مىندال و گەرەكانى باخچە مىندالدا قىسە بىكات، ئەۋا گىرنگە كە پەيۋەندى لەگەل مىندالەكەدا بە شىۋازى تر ئەنجام بەرىت، بۇ مۇۋونە بە شىۋەي پەنجە بۇ شت راكىشان و بەكارھىتئانى جۋولەي دەست و دەم و چاۋ و جەستە. مىندال ھەرچەندە لە تۋانايىدە نەبىت بە زىمانى نۇرۋىژى تەعبىر لە خۇي بىكات، بەلام بە بەردەۋامى زانىيارى و زانىن دەرپارەي ئەۋ زىمانە تازە كۆدەكانەۋە. ھەندىكى مىندال بە ھۆكارى چىاۋازۋە گەشەکردى زىمانى دۋا دەكەۋىت ياخوود تۋوشى كىشەي فېربوون دەبن. لەم ھالەتەدا دەبىت باخچە مىندالنى و دايك و باوكان پىنكەۋە ھاوكارى يەكترى بىكەن بۇ چۆننىتى يارمەتيدانى مىندالەكە، بۇ مۇۋونە لە رىگەي داۋاكرىدى و بانگىكرىدى كەسانى پىسپۇر لە دەرۋەي باخچە بۇ لىكۆلپىنەۋە لە گەشەکردى زىمانى مىندالەكە و پىدنى يارمەتى پىتۋىست ھەم لە مالمەۋە و ھەم لە باخچە مىندالنىش.

ھەرچەندە ئەگەر مىندال تىكەلۇۋى لەگەل مىندالنى و گەرەسالانى ھاۋزىمانى خۇي نەبىت لە باخچە مىندالنى، ئەۋا كارىكى پۇزەتپىش و باشەكە، لە پىناۋ گەشەکردى فرەزىمانەيى مىندالەكەدا، دان بە زىمانى دايكىدا بىرتىت و بەھاي خۇي بەرىتتى. ھەر بۇيە ۋا باشەكە كاتىك دايك و باوك دەچىن بۇ باخچە بە زىمانى خۇيان لەگەل مىندالەكانىدا قىسە بىكەن - لەۋ كاتانەدا كە ئاسايىيە. ھەرۋەھا فەرمانبەر و كارگوزەرانى باخچە مىندالنىش كە بە زىمانى دايكى مىندالەكە ناتۋانن بدوئىن، دەبىت بە بايەخەۋە پرواننە زىمانى مىندالەكە، بۇ مۇۋونە بەۋەي كە خۇيان فېرى چەند ۋشە و گوزانى و شىعرىكى زىمانى دايكى مىندالەكە بىن. شتىكى باشىش دەبىت بۇ گەشەکردى فرەزىمانەيى مىندالەكە گەر مىندال و گەرەسالانىكە لە باخچەكەدا كار بىكەن كە زىمانى مىندالەكە بىزانن.

9 نایا کارپکی باشه گهر که سانی یاریده ری جووتزمانه Tospråkligassistent له باخچه ی مندالاندا هه بن؟

له باخچه کانی مندالاندا که لیک منال زمانیکی دیکه دایکیان هه یه و زمانی نوروژی وه که زمانی دووهم فیر دهن. گرنگه که له مندال تیگه یه و بوری تعییرکردن له خوی بۆ بره خستندریت. باخچه ی مندالان ده بیته پشتگیری مندال بکات له به کارهینانی زمانی دایکی و له ههمان کاتدا چالاکانه تواناکانی له زمانی نه رویجیدا پیش بخت. (Rammeplanen 2011:35)

به چاو پۆشین له وهی که نایا فرمانبه رانی ناو باخچه زمانی منداله که ده زانن یان نا، ئەوا ده توانریت پشتگیری کردنی منداله که به چەندین شیوهی جیاجیا بکریت، به لأم بۆ زۆربه ی مندالان که لیک گرنگه که یاریده ده ری جووتزمانه یان (ماموستای یاریده ده ری زمانی دایک) هه بیته له باخچه کاندایا. فرمانبه رانی خاوهن جووتزمانه (واتا که نوروژی و زمانی دایک ده زانن) ده توانن به زیاد کردنی که شیکه دنیاکه رانه بۆ منداله که و دایک و باوکی خزمهت پیشکەش بکهن و وهک پردیکی په یوه ندی له نیوان ماله وه و باخچه ی مندالاندا رۆلی خویان بگپرن. به یاریده ی که سیکه گهره که زمانی منداله که بزانتیت، ئەوا منداله که ده توانریت له کاتی تیکه لاو بوون و په یوه ندیگرتن له گه ل مندال و گهره ی دیکه ی ناو باخچه که دا ههم تیگات و ههم لیشی تیگه کن. منداله که بواریکی به هاداری بۆ ده ره خستیت بۆ به رده وام دان به گه شه کردنی زمانی دایکی و له ههمان کاتیشدا پشتگیری و هه رده گریت له که شه پیدانی تواناکانی له زمانی نوروژیدا.

گشت ئەو باخچه ی مندالانە ی که مندالانی زمان که مینه یان هه یه، ده توانن له شاره وانی داوی پاره و پشتگیری ده ولته بکهن له رپی پاره ی ته رخا نکراو و به خشیننی تایهت به به رنامه ی کاری وابهسته به باشتر کردنی تیگه یشتنی زمان له ناو مندالانی زمان که مینه ی ته مهن پیش قونای قوتابخانه. ئەو پاره و به خشینانه ده کریت بۆ هه وونه به کاربه تیرین بۆ دامه زرانندی ماموستای یاریده ده ری جووتزمانه که ده توانریت یاریده ی منداله که بدات له گه شه کردنی جووتزمانه ییدا.

ده رپاره ی ته مهن ده توانریت له وه په خشنا مبه یه خواره ودا که تایهته به پاره ی به خشاوری ده ولته ی بۆ باخچه کانی مندالان زانباری زیاتر بخوینته وه:

<http://www.udir.no/Barnehage/Regelverk/Rundskriv/2011/Rundskriv-F-01-11-Statstilskudd-pa-barnehageområdet1/>

10 کاتیک که مندال ده چپته قوتابخانه

ده شیت قونای گواسته وه له باخچه وه بۆ قوتابخانه ساته وه ختیکی مه زن بیته بۆ مندال و دایک و باوکی. پاسپارده بۆ شاره وانییه کان ده کریت که پلانی هاوکاری کردنی تایهت به خویان ناماده بکهن بۆ ته م گواسته وه یه، وه ده بیته باخچه کانیش له پلانی سالانه یاندا پلانیان هه بیته بۆ قونای گواسته وه له باخچه وه بۆ قوتابخانه. دایک و باوک ده توانن ته م زانیاریانه له باخچه ی مندالان یان له لای شاره وانی وه ربگرن.

سه بارهت به ته رکه کانی قوتابخانه ش به رامبه ر به مندالانی زمان که مینه کان، ئەوا به تایهتی ده بیته ناگاداری په ره گرافی 2.8 § له یاسای خویندن بن و ئاور له و یاسایه بدریته وه.

له په ره گرافی 2.8 § که تایهته به یاسای فیر کردنی زمان بۆ مندالانی که مه نه ته وایه تییه کاندایا هه وونه

ئەو قوتابیانه ی که له قوتابخانه ی بنه ره تین و خاوهن زمانیکی تری دایکن نهک نوروژی، مافی خویندنی وانه ی نوروژی تایهت یان هه یه تا ئەو کاتهی له زمانی نوروژیدا توانایان ده کاته ئاستیک که بتوانن وانه و خویندنی ئاسایی قوتابخانه بخوینن. گهر پیویست بکات ئەوا ته م قوتابیانه ده توانن وانه ی زمانی دایک، خویندنی وانه به جووتزمانه یان هه رده و وانه که پیکه وه وه ربگرن.

ده کریت خویندنی وانه ی زمانی دایک له قوتابخانه یه کی تر بخوینریت وهک له و قوتابخانه یه ی که قوتابییه که لیته تی.

گهر به رپرسیانی خویندن له شاره وانییه ک نه یانتوانی خویندنی زمانی دایک و وه رگرتنی وانه به جووتزمانه دایبن بکهن، ئەوا ده بیته شاره وانی وانه و خویندنی دیکه ی گونجاو بۆ قوتابییه کان فه راههم بکات.

ده بیته شاره وانی پیش ده رکردنی پرپاری پیدانی خویندنی وانه ی زمان به قوتابییه کان هه لسه نگاندن بۆ ئاستی ئەو قوتابیانه له زمانی نوروژیدا بکات. هه روه ها ده بیته هاوکات له کاتی خویندنی وانه ی زماندا هه لسه نگاندن بۆ قوتابییه کان نه نجام بدریت، وه ته م هه لسه نگاندنه ده بیته بنه مایه ک بۆ ته وهی که پرپار له وه بدریت که نایا ده کریت قوتابییه کان به رده وام بن له وه رگرتنی وانه ی فیرپوونی زمان یاخوود ده بیته وانه ئاساییه کان بخوینن له قوتابخانه دا.

زمانی دووهم: ئەو زمانه‌یه که مندال جگه له زمانی دایکی ئاساییانه له ژینگه‌ی دەوروبه‌ری فیری ده‌بیت.

زمانی زۆرینه: ئەو زمانه‌یه که زۆربه‌ی زۆری دانیشتووانی ولاتیک پێی ده‌دوین. دیاره له ولاتیک و هه‌ک نۆروێژدا زمانی نۆروێژی به‌ زمانی زۆرینه‌ نه‌ژمار ده‌کریت.

زمانی که‌مینه: ئەو زمانه‌یه که له‌ لایه‌ن به‌شیک دانیشتووانی ولاته‌وه‌ قسه‌ی پێ ده‌کریت. له‌ نۆروێژدا زمانی ره‌چه‌له‌کی وه‌ک سامی خواروو، سامی لولی و سامی ژوروو، وه‌ زمانی که‌مینه‌ی نیشتمانی بۆ فوونه‌ زمانی که‌تێسک. هه‌روه‌ها به‌شیک له‌ دانیشتووانی بێگانه‌ زمانی که‌مینه‌ به‌کارده‌هێنن وه‌ک پۆلۆنی، کوردی، سۆمالی، عه‌ره‌بی، تورکی، قێتنامی، تیگرینی و زۆر زمانی دیکه‌.

زمانی دایک: زۆر که‌س هه‌ن پێیان وایه‌ که‌ زمانی دایک ئەو زمانه‌یه که‌ یه‌که‌م جار فیری ده‌بیت، یا ئەو زمانه‌ی که‌ باشت‌ر قسه‌ی پێده‌که‌یت یا ئەو زمانه‌یه که‌ ناسنامه‌ی خۆتی تێدا ده‌بینته‌وه‌. هه‌ندیك پێیان وایه‌ که‌ چه‌ند زمانیکی دایکیان هه‌یه‌، وه‌ فره‌زمانی زمانی دایکیانه‌.

فره‌زمانی: ئەم وشه‌یه وه‌ک زاراوه‌یه‌کی کۆکراوه‌ بۆ دوو- یا فره‌زمانی به‌کارده‌هێنیت. به‌ واتایه‌کی دی مندال له‌ بارودۆخیکدا به‌ زمانی زیاتر ده‌زاتیت وه‌ک له‌ ته‌نها زمانی دایک.

به‌لگه‌نامه‌ ده‌وله‌تیه‌کان بۆ به‌رپۆه‌بردن

● یاسای باخچه‌کانی مندالان

<http://www.lovddata.no/all/nl-20050617-064.html>

● پلانی چوارچۆه‌ داڕێژه‌ری ناوه‌ڕۆک و نه‌رکه‌کانی باخچه‌ی مندالان

[/http://www.udir.no/Barnehage/Rammeplan](http://www.udir.no/Barnehage/Rammeplan)

● یاسای فیرکردن

<http://www.lovddata.no/all/nl-19980717-061.html>

هه‌ندیك نامیلکه‌ی دیکه‌ ده‌رباره‌ی فره‌زمانی

● Gjervan, Marit (red.) 2006:

Temahefte om språklig og kulturelt mangfold i barnehagen.

Kunnskapsdepartementet.

● Høigård, Anne; Mjør, Ingeborg og Hoel, Trude 2009:

Temahefte om språkmiljø og språkstimulering i barnehagen.

Kunnskapsdepartementet.

● Mjelve, Astrid Øygarden 2002:

Hør på maken. Tospråklig assistanse i barnehagen. Barne- og

familiedepartementet.

● Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO) 2010:

Ressurshefte – flerspråklig arbeid i barnehagen. Kunnskapsdepartementet.

مالپه‌ری ئینته‌رنیتی گونجاو

ئه‌وانه‌ی که‌ خوازیارن ئامۆژگاری و پێنمایی ده‌رباره‌ی خویندنی فره‌زمانی له‌ باخچه‌ی مندالان یا ن قوتابخانه‌ وه‌ربگرن، ده‌توانن سه‌ردانی مالپه‌ری سه‌ره‌گی سه‌نته‌ری نیشتمانی بۆ فیرکردن و راهیتانی فره‌زمانی (NAFO) <http://nafo.hioa.no>

هه‌روه‌ها نافۆ سه‌ره‌رشته‌ی مالپه‌ری بابه‌تی زمانی دایکیش www.morsmal.no ده‌کات. له‌م مالپه‌رده‌دا سه‌رچاوه‌کانی فیربوون، کتیب، کتیبی بیست (کوئ لیگرتن)، گۆرانی و حیكایه‌ت و گێرانه‌وه‌ به‌ زمانی جیاجیا بۆ باخچه‌ی مندالان و قوتابخانه‌ به‌ ده‌ست ده‌که‌وێت.

به‌رپۆه‌برایه‌تی په‌روه‌رده‌ و خویندن مالپه‌ری ئینته‌رنیتی هه‌یه‌ بۆ باخچه‌ی مندالان و قوتابخانه‌. له‌وێدا پێنمایی، پلانی چوارچۆه‌ داڕێژراو و پێنیشاندنه‌ر و زۆر پێسای تر ده‌بیرته‌وه‌ www.udir.no

نوینته‌ری دایک و باوکان بۆ خویندنی به‌ره‌ته‌ی (FUG) و نوینته‌ری دایک و باوکان بۆ باخچه‌ی مندالان (FUB) سه‌رچاوه‌یه‌کی ئینته‌رنیتیان هه‌یه‌ بۆ دایک و باوکانی خاوه‌ن مندال له‌ قوتابخانه‌ و باخچه‌ی مندالان. <http://www.fubhg.no/> <http://www.fug.no/>

مالپه‌ری ئینته‌رنیتی زمانی زیاتر بۆ خه‌لکی زیاتر له‌ زانکۆی ترۆمسۆ ئامۆژگاری و زانیاری به‌ خێزانانی فره‌زمانه‌ ده‌دات. <http://site.uit.no/fleserspraaktilflere/>

NAFO

سه‌نته‌ری نیشتمانی بۆ خویندن و راهیتانی فره‌ کولتوری

Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring

Høgskolen i Oslo og Akershus

Besöksadresse: Wergelandsveien 27

Postadresse: Pb. 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo

Telefon: +47 22 45 22 82

Faks: +47 22 45 21 05

E-post: nafo@hioa.no

<http://nafo.hioa.no>